

**De media:
Can't live with them, can't shoot them and bury them in the backyard**

Lezing
Congres Politicoloog in Perspectief
Nijmegen 18 november 2011 (1550-1635) CC3

Marcel Wissenburg

INTRODUCTIE

‘The whole world is watching’ – die mantra was het antwoord op het zelfs voor Amerikaanse begrippen extreme politieoptreden tegen demonstranten die in Chicago in 1968 de Democratische Nationale Conventie verstoorden met hun protesten tegen de oorlog in Vietnam.

1968 was een opmerkelijk jaar voor de media. Chicago, en uiteraard alles wat gebeurde in Vietnam zelf, gold als een revolutie *in* de media en een revolutie *door* de media; de studentenrevoltes in Parijs en Berlijn, de moord op Robert Kennedy en kort daarop Martin Luther King – voor het eerst kon nieuws ogenblikkelijk, zonder vertraging en zonder censuur, de hele wereldbevolking bereiken. Niet zo lang daarna, 20 juli 1969, volgde een veel positiever en dus veel saaiër mediamoment – maar nog steeds een moment zonder weerga, een prestatie die de mensheid sindsdien niet meer geëvenaard heeft: Voor het eerst zagen mensen niet de Maan, niet de Zon, maar de Aarde opkomen.

Sinds iets meer dan 40 jaar zijn de media waarlijk wereldmedia.

En 2011, zegt men nu, is het jaar van de social media revolution. Het jaar is nog niet voorbij, maar de golf van revoluties in de Arabische wereld, en de rol die sociale media zowel daarin hadden, als in de rellen in Groot-Brittannië, lijkt die naam nu al terecht te maken. Er is zeker een revolutie aan de gang, maar of het ook een *mediarevolutie* is – dat wil ik hier in het halve uurtje dat ik heb, exclusief debat, graag eens kritisch onderzoeken.

DE OUDE MEDIA

Laat ik beginnen met 'n karakterschets van de ‘oude’ media, waar radio en TV inmiddels ook al toe behoren, en waar die nieuwe sociale media revolutionair van zouden moeten verschillen.

Ik spreek vanuit mijn eigen ervaring – als politiek filosoof of politicoloog. Er zijn dan drie rollen waarin de politicoloog de media ontmoet: als consument, als medium en als producent.

Ten eerste is vrijwel elke politicoloog *consument* van nieuws en informatie, maar dan wel van een heel ander soort dan de doorsnee mediagebruiker. Wij hanteren veel, veel hogere maatstaven voor kwaliteit én kwantiteit van nieuws en informatie. We zijn bovendien meer geïnteresseerd in duurzame, algemene informatie dan in dat vluchtige, vooral amusante of in elk geval op de emotie spelende, gekrijt en gekrijs dat de pers nieuws pleegt te noemen.

Een tweede rol waarin de politicoloog de media kan ontmoeten is als *medium* zelf, als ‘bemiddelaar’ van informatie zelf (bemiddelaar is dan ook min of meer de letterlijke betekenis van het woord medium). Politicologen worden disproportioneel vaak journalist, columnist of auteur, en journalisten studeerden opmerkelijk vaak politicologie, als eerste of vervolgstudie. Da’s mooi, want zo pik je als het goed is die hoge standaarden van de politicologische informatieconsument op. En dat betekent beter nieuws, beter ‘bemiddelen’.

En dan is er de derde rol waarin de politicoloog met de pers, de oude media, in aanraking kan komen: als *producent* van nieuws. Dat maakt je tegelijk een grondstof voor de journalist, die immers gebruik van je maakt om het eindproduct ‘nieuws’ of ‘informatie’ te fabriceren, terwijl je zelf de journalist probeert te gebruiken om een boodschap te verkopen – om de wereld kond te doen van allerlei prachtige nieuwe vondsten.

Bij die laatste relatie wil ik even stilstaan, omdat ze nogal problematisch is, en omdat ze relevant zal blijken te zijn voor de vraag of we midden in een nieuwe mediarevolutie leven.

EEN HAAT – HAAT RELATIE

De relatie tussen de oude media enerzijds, en anderzijds de informatie producerende politicoloog (ik denk eigenlijk bijna elke wetenschapper, sterker, elke specialist) is diep problematisch, en neemt soms traumatische vormen aan. Het is zeker geen symbiotische relatie – symbiose veronderstelt dat beide partijen beter af zijn door coöperatie. Dat gevoel laat contact met de media in elk geval bij mij zelden achter.

Het is zelfs geen haat-liefde verhouding, geen ‘can’t live with them, can’t live without them’. Een hele enkele keer heb je een persoonlijke klik met een mediaman of –vrouw, maar structureel blijft de verhouding antagonistisch.

Het is van nature een haat-haat-verhouding: de nieuwsproducent en het medium verslinden elkaar over en weer, strelen en kwetsen afwisselend elkaars ijdelheid, en misbruiken elkaar tot de grens van draaglijke bereikt is, tot je elkaar wel kunt wurgen. In de woorden van de grote Amerikaanse socioloog Al Bundy, sprekend over het andere geslacht: you can’t live with them, you can’t shoot them and bury them in the backyard.

Laat ik twee anekdotische voorbeelden uit eigen ervaring geven.

In maart 2010 vonden gemeenteraadsverkiezingen plaats, ik meen de tweede met het rode potlood, sinds de stemcomputer verboden was. Nederland, zelfbenoemd lichtend voorbeeld voor donker Afrika, was inmiddels verleerd hoe vrije en geheime verkiezingen georganiseerd moesten worden. Ik ergerde mij zo aan het meekijken en meehelpen in het kieshokje dat ik ’n boze mail aan onze burgervader, ooit de stormram van de democratische beweging, Thom de Graaf, zond met het advies de verkiezingen maar direct ongeldig te maken.

Iets diep kwaadaardigs in mij, iets peilloos zondigs en veils, bewoog me ertoe die mail cc aan de PR-mensen van de universiteit te sturen. Diezelfde kwade inblazing liet me ja zeggen op hun voorstel er een persbericht van te maken. Een half uur later had ik de eerste journalist aan de lijn, seconden later de tweede, en tien uur verder kon ik pas een eerste hap vast voedsel nemen. Ik ben nog dagen vrijwel onafgebroken bezig geweest de pers te woord te staan.

Wat was er zoal opmerkelijk aan deze klucht?

(1) de media reduceerden mijn probleem tot een kwestie van privacy en gordijntjes. Daar ging het niet om, maar ja, het leek op een privacyvraag en privacy is hot en dus praten we daar maar over. En gordijntjes, tja, dat lijkt de simpelste oplossing, en het publiek wil niet alleen een probleem maar ook gelijk een oplossing. Denken de media. Kennelijk.

(2) de media hadden niet de minste interesse in het echte probleem, het heilige kiesgeheim, een van de hoekstenen van de democratie. Het hing om actualiteit, om reltrappen, niet om diepte.

(3) de aandacht van de media verslaptte al na 'n paar weken, ongeveer op het moment dat burgemeester Aboutaleb het voortouw nam in het strakker organiseren van stembureaus en stemprocedures, waarmee alle problemen opgelost leken. Eerlijk gezegd had de oppervlakkige aandacht van de media ook een voordeel. In de luwte is het debat tussen de mensen die er echt toe doen, doorgedaan – met als gevolg dat de gordijntjes, en andere serieuze regels om het kiesgeheim te beschermen, komen er tussen nu en de zomer waarschijnlijk toch...

Een tweede ervaring –of aanvaring – met de pers had ik in oktober 2010. Door een samenloop van omstandigheden werd ik de spreekbuis van de auteurs van een studie over medische toepassingen van humane biogenetica – klinkt ontzettend saai maar twee van onze aanbevelingen werden opgepikt. Een ging over de mogelijkheid om, onder bijzondere omstandigheden, embryo's te selecteren op geslacht; een andere stelde dat de overheid wel garant moet staan voor de materiële kosten van een na genetisch onderzoek bewust geïmplanteerd zwaar gehandicapt embryo, want een kind mag nooit slachtoffer van de ouders worden – maar de maatschappelijke, sociale kosten zijn voor de ouders.

De EO probeerde me vervolgens tegenover de moeder van een zwaar gehandicapt kind te zetten, in de hoop op een radiorel (wat mislukte), en de bekende kwaliteitskrant liet me zeggen dat ouders van een gehandicapt kind daar zelf maar voor moeten betalen.

Opmerkelijk hier was:

(1) de journaliste van de krant liep tegen drie obstakels op: ruimtegebrek, ook al was het een diepte-interview; haar geheugen dat (absoluut oprecht) iets anders hoorde dan ik zei (althans me herinner te hebben gezegd); en haar vooroordelen: ik sprak voor de Teldersstichting, die is gelieerd aan de VVD en dus moest hier wel een harteloze hufter spreken die een wreed en gevoelloos standpunt opboerde.

(2) dat verhaal herhaalde zich bij de radio: de EO was er niet in geïnteresseerd vooroordelen te toetsen, laat staan doordachte hypothesen, zoals wij wetenschappers; alles wat de EO wilde was de eigen boodschap uitdragen.

VERKLARINGEN

Waar komt toch die moeizame verhouding, die haat-haat-verhouding, tussen de producent van nieuws en de media vandaan? De fout ligt niet bij mij, ik ben onfeilbaar en heb altijd gelijk. De fout ligt bij de pers, en wel omdat van de pers het onmogelijke wordt verwacht: het kwadrateren van de cirkel.

Ten eerste lopen de klassieke media altijd tegen schaarsteproblemen aan: er is maar zoveel tijd, zoveel geld voor beeldmateriaal, zoveel witruimte op de pagina, en zoveel geduld bij de hoofdredacteur. Dat leidt er onvermijdelijk toe dat accuratesse wordt opgeofferd aan leesbaarheid en omvang, zelfs bij ‘diepte’interviews.

Ten tweede is elk medium een geleider, en elke geleider is onderhevig aan wrijving, verlies en ruis. Journalisten vragen en vragen door, maar begrijpen soms toch niet alles – meestal doordat ze niet weten dát ze niet alles hebben begrepen, en soms doordat ze gewoon niet geïnteresseerd zijn. Journalisten vervormen hun informatie ook doelbewust. Ze doen dat om paternalistische redenen die zich altijd ergens op een glijdende schaal bevinden, tussen twee uitersten: tussen het ‘begrijpelijk verwoorden van deskundologisch abracadabra’ en het ‘verteerbaar formuleren voor de smaak van de lezers’. En laat het duidelijk zijn dat niet alleen de journalisten die door Henk en Ingrid worden gelezen, hun lezers naar de mond praten, maar ook het journaal dat Karel-Jan en Mathilda bedient.

En vandaar inderdaad dat de politicoloog als producent van nieuws vaak achterblijft met een lichte teleurstelling, een can’t live with them, can’t shoot them gevoel.

Op dit punt komen de nieuwe media om de deur kijken.

DE NIEUWE MEDIA

Waar hebben we het dan over? Het gaat om wiki’s zoals wikipedia, bottom-up gevormde schatkamers van kennis en informatie – schatkamers zonder deuren, voor iedereen open om gebruik van te maken en aan bij te dragen. Het gaat om leksites die anders ontoegankelijke informatie op straat gooit. Het gaat om blogs en persoonlijke websites, al begrijp ik dat blogs hun tijd eigenlijk alweer hebben gehad. Het gaat om de sms-functie op mobieltjes, inmiddels al zó achterhaald dat alleen losers en armoedzaaiers zonder blackberry of i-pad er nog gebruik van maken. Het gaat om de sociale media op internet – LinkedIn, Facebook en al bijna weer wijlen Hyves – waar de opiniespuierende functie van blogs een schamel onderdak lijkt te hebben gevonden. En het gaat om Twitter – die puur impulsieve, manipulatieve, onstuitbare, eindeloze, multimegamassale vloed van niets dan hersenloos gekwek en gekwaak en gekwetter.

Wel. Zijn die nieuwe media dan echt zo revolutionair? Er zijn twee punten waarop ze in ieder geval radicaal verschillen van de klassieke media. Ten eerste: they cut out the middle man; ze laten het medium samenvallen met de producent van nieuws. Ten tweede: niet alleen kan met deze media de hele mensheid bereikt worden, zoals al sinds de mediarevolutie van 1968 kon, maar nu heeft vrijwel iedere wereldburger ook echt *zelf* toegang tot de middelen om *zelf* de hele mensheid te bereiken.

Wat het eerste betreft, het opslokken van de media door de nieuwsmaker – dat is een op zich zorgwekkende ontwikkeling, omdat de kwaliteit van de informatievoorziening zo in gevaar lijkt te komen.

Het internet brengt de mogelijkheid om met relatief beperkte kosten (voor hardware, servers en netwerkverbindingen) een ongekende hoeveelheid informatie beschikbaar te stellen. Schaarste is een veel kleiner probleem nu dan het voor de oude media was en is. Maar de grote kostenpost die zo gekort wordt is menskracht: de journalist die het verschil tussen kwantiteit en kwaliteit moet maken. De knap beperkte (financiële) waardering die internet

research journalisten ontmoeten, geeft aan dat er op het net weinig behoefte bestaat om uitgebreid, goed en diepgravend geïnformeerd te worden.

Het gevolg is dat kwalitatief belangrijke informatie minder goed toegankelijk wordt – ze wordt niet geheim, er is geen sprake van ‘hiding in plain sight’, geen samenzwering, er is enkel de praktische onmogelijkheid tussen de naald in de hooiberg te vinden en te herkennen. Het eindresultaat is een steeds slechter geïnformeerd publiek, dat steeds drukker is opinies op te hoesten, niet gehinderd door enige kennis, reflectie of inzicht.

In dit opzicht is het radicale verschil tussen oude en nieuwe media geen reden om van een revolutie te spreken. Wie een snelle hap nieuws wil, eigenlijk entertainment dus, kan voortaan zonder zappen en bladeren direct ter zake komen, en kan zich afsluiten voor alles andere, voor elke verdieping. En Den Haag leest nog steeds wat de grachtengordelcolumnisten te melden hebben, al zijn zij wel zo’n beetje de laatsten die nog echte opiniestukken lezen.

HET ALZIEND OOG

Zo kom ik ten slotte bij dat tweede verschil tussen de nieuwe en oude media: iedereen heeft nu *zelf* ook de middelen om de hele mensheid te bereiken. Zegt men. Laten we voor het gemak even doen of het niet zo is dat 80% van de wereldbevolking nog steeds geen toegang tot internet heeft, dat 40% geen telefoon heeft, mobiel of vast, en dat 15% ook met een telefoon geen bereik zou hebben. Met dit niet zo geringe voorbehoud dus, laten we even for the sake of argument aannemen dat we allemaal met z’n zeven miljarden een mobje en internet hebben.

Het is te gemakkelijk dit als een *democratische* revolutie te zien. Dat ieder toegang heeft tot ieder ander heeft op zich niets met democratie als collectieve besluitvorming of beraadslaging te maken, maar eerder met een verregaande privatisering en deregulering van de informatievoorziening.

Maar precies daarin ligt het revolutionaire karakter van die nieuwe media. Het is een revolutie in de zin van een bevrijding, een ontworsteling aan mogelijke betutteling, misinformatie en betweterij. De filmpjes, de foto’s, de live-webcasts uit ieder land waar mensenrechten met voeten nee laarzen worden getreden, waarmee de leugens en het bedrog van dictators aan de kaak wordt gesteld – en waarmee we, zoals bij het lynchen van Khadaffi, ook bijna live getuige kunnen zijn van de grootste zwakten van de mens – *dat* is pas revolutionair.

Voor de moderne media geldt pas echt ‘you really, really, really, *really* can’t shoot them and bury them in the backyard’. Op het ogenblik dat je als moderne schurk waargenomen wordt met een mobiel of webcam is het al te laat. Sinds 2011 is echt waar wat in 1968 eigenlijk nog wishful thinking was: the whole world is watching.